

Joan Solé i Bordes

EDITAR O LLEGIR, L'ESTRANY CAS DE RODOLF LLORENS I JORDANA

RESUM

Algunes reflexions a l'entorn dels criteris i el sentit de la reedició d'obres clàssiques en la bibliografia penedesenca del segle XX, a propòsit de les recents edicions de *La ben Nascuda* i *Com han estat i com som els catalans*, ambdues del vilafranquí Rodolf Llorens i Jordana.

ABSTRACT

Some thoughts around the criteria and sense used when reprinting classical works from 20th Century Penedès bibliography on the occasion of the recent editions of *La ben Nascuda* and *Com han estat i com som els catalans*, both by Rodolf Llorens i Jordana from Vilafranca.

El passat mes de maig ens agafava per sorpresa la recomanació en un diari català d'una edició de *Com han estat i com som els catalans* de Rodolf Llorens i Jordana. La proposta venia dels bons amics de la tarragonina Llibreria de la Rambla, de prou conegudes arrels penedesenques, i la sorpresa del fet que l'edició va veure la llum de les mans de la barcelonina editorial Pòrtic sense cap mena de presentació ni nota de premsa i gairebé sense fer-ho saber ni a les llibreries vilafranques, on encara hi ha exemplars de l'edició del mateix llibre que va promoure l'Ajuntament de Vilafranca l'any 1998.

Una edició feta d'amagatotis? Talment ho sembla, tot i que ens consta que es van complir els preceptes legals pel que fa a l'autorització dels drethavents i als drets d'autor. Una edició, a més, amb el mateix pròleg que l'Enric Casassas va aportar al volum local d'ara fa una dècada. Qui sap si la iniciativa va partir d'ell a la vista de la mala o nul·la distribució fora del Penedès de l'edició municipal vilafranquina, una característica prou habitual en els llibres d'abast local. Afegim-hi encara que el volum es presenta com a segona edició, recorda la primera d'editorial Ariel en vida de l'autor l'any 1968 i, sorprenentment, oblida la de l'Ajuntament vilafranquí. No creu Casassas en la dimensió local de les edicions dels fills de cada indret de la geografia de casa nostra?

A hores d'ara, ves per on, el de Rodolf Llorens és un cas prou estrany en la bibliografia dels Països Catalans. Cal suposar que no és pas ni el primer ni l'últim tota vegada que en la història de les edicions catalanes dels darrers cent anys és coneixen fins i tot fenòmens paranormals i potser en Ramon Marrugat n'explicarà algun el dia que vegi la llum el seu treball sobre la història de la Llibreria de la Rambla. L'estranyesa davant l'obra de Rodolf Llorens es pot sintetitzar en les nombroses edicions de les que ha gaudir, quatre de *La Ben Nascuda* i les tres de *Com han estat i com som els catalans*, a les quals cal afegir la publicació única d'altres treballs seus com la biografia de Josep Robreño o treballs de filosofia,¹ sense deixar d'esmentar aquell oblidadíssim *Josep Massa*

i *Maria Poc, detectius privats*, obra de teatre de policia filosòfica o de filosofia detectivesca que fins i tot l'Ajuntament de Vilafranca va oblidar que havia editat, juntament amb el Centre Català de Caraques, l'any 1986.²

A la vista dels plantejaments filosòfics i de reflexió intel·lectual que proposa tota l'obra de Llorens i des del reconeixement que la seva no ha estat mai una prosa fàcil ni entrada en el popularisme, ens serà relativament fàcil assegurar que cap escriptor vilafranquí ha estat tan repetidament editat i tan poc llegit. El seu percentual de lectura en relació amb el d'edició ben segur que assoleix mínims prodigiosos que volen correspondre al general desinterès per la reflexió aprofundida per la persona humana que des de fa dècades senyoreja la cultura occidental. Farem constar aquí que en relació a aquest desinterès i en general a l'obra de Rodolf Llorens en són l'excepció Francesc Blanch, devot de la seva prosa més iconoclasta, i Joan Cuscó, autor d'un estudi sobre aspectes de la seva producció,³ a més de les afeccions o vel·leïtats que, com veurem, sembla mostrar-hi Enric Casasses.

“LA BEN NASCUDA”, cada vint anys

El 1937, en plena Guerra Civil, les vilafranquines Edicions “Avant” publiquen *La Ben Nascuda. Rèplica a ‘La ben plantada’ de Xènius en les seves noces d’argent*, signada per R. Llorenç.⁴ El segell editorial corresponia al setmanari vilafranquí *Avant!* i el de Rodolf Llorens ens consta que va ser el primer i l'únic llibre que van publicar, com a mínim en l'àmbit penedesenc. L'edició es va tirar endavant a Barcelona, a la Cooperativa Obrera d'Arts Gràfiques “Avant”, situada al número 719 de l'avinguda de les Corts Catalanes, i l'administració va anar a càrrec de la Llibreria Catalònia de la barcelonina Ronda de Sant Pere,⁵ dos detalls que van facilitar enormement la seva distribució arreu del país, tot i les circumstàncies històriques que es vivien.⁶

Val la pena resseguir la voluntat del seu redactat en el text de presentació del que no ens consta l'autor ni sembla que la seva paternitat hagi de correspondre exclusivament a Llorens. Allí es comenta el projecte nonat de Pere Mas i Parera de tirar endavant unes *Edicions Penedès* i també de la voluntat revolucionària de les edicions *Avant!* Es tracta d'un volum de 213 pàgines dividit en tres parts, cada una d'elles formada per nou capítols, tots amb títol específic però d'extensió desigual, amb la presentació que ja hem indicat i un epíleg.

Amb el final de la guerra i l'exili de l'autor⁷ l'obra també va marxar a l'exili i, després de rebre el premi Concepció Rabell 1957 als Jocs Florals de la Llengua Catalana celebrats aquell any a la Ciutat de Mèxic, va veure la llum vint anys després en una segona edició, de la qual es fan constar dos mil exemplars de tiratge, als tallers d'impremta del català B. Costa-Amic a Ciutat de Mèxic a les Edicions del Patronat de Cultura “Terra Ferma” del Centre Català de Caraques. Els canvis que l'autor hi va introduir en relació amb la primera són prou notables, d'entrada va desaparèixer la presentació –en bona lògica, tota vegada que aquella feia referència a un moment històric i polític que havia canviat ja de forma absoluta–, per donar pas a un pròleg que es va mantenir idèntic en l'edició posterior. El text ha crescut en bastant més d'un centenar de pàgines –de 213 a 342–, la primera part ha perdut un capítol (el primer parcialment aprofitat ara com a pròleg), també la segona n'ha perdut un i ha quedat igualment en vuit,⁸ i encara la tercera que veu reduïts dos aspectes del capítol primer però augmentats dos apartats del capítol segon. A partir d'aquest punt

Llorens estructura una quarta part amb alguns dels vuit capítols i l'epíleg que inicialment eren a la tercera part, amb afegits que fan relació més o menys indirecta al camí de l'exili.

Si les coses haguessin acabat aquí, potser encara seria possible pensar en una edició crítica d'aquesta tan singular producció literària i filosòfica, però l'any 1977, vint anys més tard, qui sap si va ser el mateix Rodolf Llorens que va proposar a la barcelonina Ariel (que el 1974 s'havia fusionat amb Seix i Barral) que volgués acollir una edició definitiva de *La Ben Nascuda* a la seva col·lecció "Hores de Catalunya" que el 1968 havia acollit ja *Com han estat i com som els catalans*. La intenció quedava ben clara a les línies inicials:

Malgrat aquesta sigui una tercera edició, es tracta d'un llibre català pràcticament desconegut a Catalunya. Publicat per primera vegada en una vila i en el temps capgirat de la guerra poc es podia esperar de la seva circulació. La segona i nova versió editada a l'exili va ser distribuïda entre les ciutats de Mèxic i Caracas, i ben pocs exemplars pogueren arribar al nostre país.

Bona sort, Ben Nascuda, en el teu retorn –després de quaranta anys– a la pàtria sempre enyorada!

El volum havia tornat a créixer una mica, ara amb 352 pàgines, i d'entrada reconeixia que la de 1957 era una segona versió i no pas una segona edició. A més, sense dir-ho, Llorens va mantenir l'estructura de quatre parts amb els mateixos capítols de l'edició mexicana però va revisar i retocar tot el text de cap a peus, amb afegits i retalls, de forma i manera que preparar una edició crítica definitiva esdevenia tasca desesperant pròpia d'una tesi doctoral de literatura comparada. Tot i el desig manifestat per Llorens a la nota introductòria, l'edició no va tenir sort –potser Ariel i Seix i Barral ja començaven a anar en doina– i els volums s'amuntegaven al magatzem amenaçant econòmicament al seu mateix autor, va realitzar llavors una gestió personal Pere Grases –company vital de Llorens i bon amic de Joan Insenser Bas, llavors director general de Caixa Penedès– de forma que l'entitat financera penedesenca es va quedar el gruix de l'edició i els llibres van canviar de magatzem sense que se'n fes una distribució efectiva, potser perquè el suport de Caixa Penedès no hi constava imprès. El 1998, quan es va celebrar la Nit de Santa Llúcia a Vilafranca, el gruix de l'edició era encara a l'infern de l'edifici de la Rambla de Nostra Senyora, de forma i manera que l'aplec literari va ser un excel·lent motiu per a donar-li sortida com a obsequi.

La sorpresa va ser quan l'any 2005 amb el suport de l'Ajuntament de Vilafranca va veure la llum una nova edició que recollia fil per randa, sense ser facsímil, la versió del 1937. Si l'argument que justificava la nova publicació era que no hi havia cap edició a l'abast i que havien passat 28 anys de la darrera calia haver reeditar la del 1977, potser amb complements com la presentació del 1937 i una breu ressenya bibliogràfica de l'evolució del llibre, a més dels textos introductoris que s'hi van incloure, dos excel·lents treballs –això sí– a l'entorn de l'obra i la seva significació en la cultura catalana, el primer de Gerard Horta professor de la Universitat de Barcelona i l'altre del filòsof i músic vilafranquí Joan Cuscó, qui amb bon encert apunta en el seu text els principals aspectes que caracteritzen cadascuna de les tres edicions anteriors.⁹ A la cloenda comptava encara amb un epíleg amb caire biogràfic del mateix Joan Cuscó i una bibliografia de Llorens que, aquesta vegada sí, no oblidava cap edició en llibre.

S'acompanyava a la portada i interior d'un dibuix de procedència i autor no esmentat on podíem veure-hi reflectit el moment de les garrotades en un teatret de gignol, referència indubtablement més adient a les posteriors versions del text on es parlava de les trompades de la guerra cap aquí. El dibuix, farcit d'una ingenuïtat gairebé infantil, va ser una de les primeres creacions de Pau Boada que es va fer pública tota vegada que s'havia publicat inicialment a la pàgina 2 del primer número de la revista *hèlix*,¹⁰ acompanyant un text d'Agustí Carreres (pseudònim de Pere Grases) i un altre d'Antoni Gantenys (pseudònim d'Antoni Amador). El dibuix es va repetir al número 2 de la mateixa publicació,¹¹ pàgina 2, en un article també de Pere Grases qui seguia signant Agustí Carreres, i encara a la pàgina 2 del número 3 com a complement a un treball de Ramon Borràs Prim¹² sobre el músic Hèctor Villa-Lobos.

“COM HAN ESTAT I COM SOM ELS CATALANS”, dues edicions que en són tres

El 1968, quan el seu autor encara no havia tornat a posar els peus a Catalunya després de la desfeta del 1939, la col·lecció “Hores de Catalunya” de l'Editorial Ariel d'Esplugues de Llobregat publicava *Com han estat i com som els catalans*, amb una faixa a la sobre coberta amb dues imatges de Foto Biosca de Vilafranca on s'indicava “Catalunya. Passat, present i futur, vista per un català resident des de fa 30 anys a Veneçuela”. El volum tenia 265 pàgines, era dedicat “A la meva mare”¹³ i comptava amb un curiós advertiment sobre la forma com, amb una sabata i una espadenya, l'autor va crear aquesta obra lluny de casa seva. A les dues solapes un text ens informava de l'edició i el seu autor, com que aquest text –del qual desconexem l'autor tot i que no és difícil creure que pogués ser obra no pas d'un barceloní, sinó d'algun company i amic del Centre Català de Caraques, potser amb intervenció del mateix Llorens– ha desaparegut en les edicions posteriors tot i que el considerem ben interessant, ens plau recuperar-lo aquí:

Rodolf Llorens i Jordana ens dona aquest llibre, fruit de profundes meditacions i excel·lent coneixement. El tema és el de la presència de Catalunya al món: avui i en la història, així com en el rosari d'interpretacions i estudis que ha suscitat, per una banda, l'acció del seu poble, i, per altra, el propòsit de definir el caràcter dels catalans. Aquestes pàgines formen un conjunt dens i entranyable, ric d'observacions directes, fines i agudes. Comença amb l'anàlisi de les afirmacions de Josep Ferrater Mora, qui planteja com a formes diferenciadores del català, la continuïtat, el seny, la mesura i la ironia. Després, presenta altres intents d'explicació de la idiosincràsia catalana –defectes i virtuts–, fins arribar a la seva pròpia tesi. Munit d'un estil vivaç i agilitat, molt personal i atractiu, amb un punt d'agredolç –transcendent i alegre– que cal situar en la justesa dels propòsits que persegueix, descabdella en terme fàcils, de vibrant amenitat, idees i conceptes de singular vàlua. El seu llenguatge, clar, transparent i autèntic, diu sempre les coses pel seu nom, sense artifici, per a portar a terme el fi eminent i delicat del llibre: “Preteño furgar i escorcollar més endins en posar el dit a la nafra de l'ànima nostra, encara que per la ferida oberta supuri pus”, convençut que “l'amor i els retrets solen anar junts”, i que si parla amb certa acrimònia és perquè “la violència encara és prova d'amor”. Empès per la passió per Catalunya, escriu cada paraula, cada frase, cada capítol, sense pretensió ni orgull: “Consti ben clar i ben alt que no critico ni glorifico ni fets ni homes i únicament em refereixo a llur característica, sense entrar a judicar llur mèrit o demèrit”. Si

en algun passatge pot semblar que hi ha excés de franquesa o manca de cortesia, tot queda absolut en comprovar la pregona intenció del llibre, que és elevada i noble: acabar amb “els quatre pecats mortals dels catalans, que no ens deixen viure, que ens corsequen i que ens maten com a poble”, esmena necessària “per tal de fer més patxoca i poder anar amb el cap alt, que d'això es tracta”. El remei consisteix a aixecar la mirada, redreçar el pit i eixamplar el cor. I créixer!, “perquè com més s'assoleixen mires més àmplies, més hom estima el propi país, i la pròpia gent; llavors s'aprecien millor llurs qualitats i ens impregnem d'una gran pietat per llurs defectes”. Així, posar en execució “la voluntat d'ésser”, com a poble, amb el pregon convenciment que “l'ànima catalana és llibertat”.

Rodolf Llorens i Jordana, nascut a Vilafranca del Penedès el 1910, graduat en Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona, és home representatiu de la denominada “generació del 1936”, que ha sofert els avatars de la nostra època tormentosa. Ha publicat, en llibre, La ben nascuda (Vilafranca del Penedès, 1937; 2ª ed. Caracas, 1958), i Servidumbre y grandeza de la Filosofía (Buenos Aires, 1949). Resideix a Caracas, fidel a si mateix, dedicat a la lectura i a l'amistat. Exemple d'amics i espill de simpatia segueix amb atenció els problemes del nostre temps, en plena reflexió i estudi de les transformacions de les societats modernes. En primer lloc, li interessa Catalunya: “català sóc i res del català no em pot ésser aliè”. I sobre aquest fons indeclinable, basteix aquesta obra on el domini de la història és paral·lel al coneixement de les investigacions relatives al nostre mode d'ésser. Les idees originals van sempre calçades amb arguments de considerable solidesa, amb les referències a la vida viscuda (Penedès, Olot, Mèxic, Veneçuela), etapes d'una existència senzilla, admirable en la seva humaníssima i cordial acceptació. Al llarg d'aquest llibre es veu la personalitat excepcional del seu autor, que pot semblar aspra a qui jutgi per aparença, en el concepte i en la dicció, però que és de debò allò que l'autor ens diu: “el meu patriotisme no ha resultat de sucre candi i les meves amoretes, més que pedretes, han estat rocs cantelluts”. No podria escriure d'altra manera qui pretén (com ell diria) “separar el gra de la palla”. O bé que aspira que Catalunya es converteixi de “Paradís perdut en Hort guanyat”, a còpia d'esforç i treball, a fi que en el seu “paisatge gemat creat per l'home català, ja Déu hi pot passar en primavera, perquè tot canti al seu pas”.

Aquesta obra no pot deixar indiferent cap persona preocupada pel destí del nostre poble. Estem segurs que no defraudarà cap lector: ans al contrari, qui el comenci no el podrà deixar fins al darrer mot.

El 1998 l'Ajuntament de Vilafranca¹⁴ patrocinava una segona edició del mateix text indicant al peu d'impremta que era una edició ampliada, indicació que havia de referir-se als nombrosos pròlegs que la completaven perquè el text era idènticament el mateix en facsimil de l'edició d'Ariel, a excepció del paginat. L'edició comptava amb una presentació “Rodolf Llorens, el vilafranquí” de Joan Aguado i Masdeu, alcalde de Vilafranca; així com els pròlegs que detallem: “Independència”, signat per Enric Casassas Figueres; un text sense títol de Mireia Mata i Calvo; “Rodolf Llorens: un filòsof a l'exili”, de Joan Cuscó i Clarasó; “El mestre que no en va voler ser”, signat per Joan Solé i Bordes; unes línies sense títol de Pere Grases i “una efusió de sinceritat, sense estar-me de res” de Fontxo Blanc Canyelles. En total 287 pàgines amb el mateix format de la primera edició, una nota biogràfica a la solapa d'obertura i una bibliogràfica a la solapa del darrere.

Han passat onze anys i una tercera edició de *Com han estat i com som els catalans* ha vist la llum, per sorpresa com dèiem en encetar aquestes línies, a la barcelonina Raval Edicions SLU Pòrtic, a la seva col·lecció Visions. La primera sorpresa és que al peu d'impremta se l'anuncia com a segona edició amb data del passat mes de març. Es tracta d'una edició nova i no pas facsímil, de la qual qui potser n'ha estat el promotor, Enric Casasses, se'n fa d'alguna manera responsable quan al seu pròleg –amb el mateix títol “Independència” que ja ofería a l'edició de l'Ajuntament de Vilafranca, però amb lleus retocs en el text– apunta “A part d'algunes correccions ortogràfiques i d'obvis errors, hem reproduït fidelment la primera edició de 1968, amb les seves particularitats lèxiques i sintàctiques”. En total 353 pàgines, amb l'advertiment que acompanyava ja la primera edició, una breu nota biogràfica al pròleg i una síntesi d'encàrrec a la contracoberta.

Casassa és un home esperançat, en l'edició de l'Ajuntament escrivia a l'entorn del coneixement de l'obra de Rodolf Llorens: “Aquesta trista situació, però, durarà poc, perquè l'obra té un pes que s'imposarà, i aquesta reedició n'és, crec, i ho espero, un primer pas”.¹⁵ Onze anys després repeteix la mateixa frase a l'edició de Pòrtic i segueix esperant mentre Rodolf Llorens i Jordana continua essent el nostre autor més editat i menys llegit.

NOTES

- (1) Podeu veure la bibliografia completa a la cloenda de *Rodolf Llorens, La Ben Nascuda. Rèplica a la Ben Plantada de Xènius*. Ed. Andana. Vilafranca 2005. Pg. 231.
- (2) No consta entre els llibres publicats per l'Ajuntament de Vilafranca des de l'arribada de la democràcia fins al 2004 a Josep M. Soler Becerro, *Vilafranca del Penedès 1979-2004. Crònica de 25 anys de democràcia*. Aj. de Vilafranca 2005.
- (3) Joan Cuscó i Clarasó. *Rodolf Llorens i Jordana. Més enllà del noucentisme*. Abadia de Montserrat 2002.
- (4) Observeu la grafia del cognom que l'autor va mantenir durant alguns anys.
- (5) Certament sobta que el volum indiqui aquesta adreça en l'entorn anticlerical i de canvi de denominacions vials que vivien les poblacions.
- (6) Per resseguir l'etapa tan poc coneguda de Llorens com a professor a l'Institut d'Olot podeu veure Juli Clavijo Ledesma i altres, *L'Institut Nacional de Segona Ensenyança d'Olot durant la Segona República (1931-1939)*. Ed. Ajuntament d'Olot. Col·lecció Piral núm. 66.
- (7) Podeu veure Joan Solé Bordes, “Rodolf Llorens productor cinematogràfic a l'exili” a *del Penedès*, núm 19. Tardor-hivern 2008-2009.
- (8) Desapareix el capítol VII “D'una dita de la Ben Nascuda amb el concepte que antigament es tenia de la dona”.
- (9) Pg. 18 i 19.
- (10) *helix 1*. Vilafranca del Penedès, febrer 1929.
- (11) *helix 1*. Vilafranca del Penedès, març 1929.
- (12) *helix 1*. Vilafranca del Penedès, abril 1929. No hem pogut localitzar cap treball biogràfic sobre Ramon Borràs Prim, estudiós i divulgador de la música culta, el 1928 era a París i a la Biblioteca de Catalunya es conserven cartes ser-ves adreçades a Frederic Montpou. Proper a l'Institut Escola del Parc de la Ciutadella del doctor Josep Estalella, als primers anys trenta va col·laborar amb algunes de les seves activitats musicals. En aquest temps publica articles sobre música al setmanari barceloní *Mirador*. El 1958 el trobem a Santiago de Compostel·la portant els “Cursos Internacionales de Música en Compostela”. Alguna cançó de Bernat Artola és dedicada a ell. Vid. Bernat Artola, *Obres completes*. Ajuntament. Castelló de la Plana, 1983.
- (13) Joana Jordana Vilas, natural de Barcelona, casada a la parròquia de la Concepció de Barcelona amb Pere Llorens Totasaus, del comerç, natural de l'Arboç (Arxiu parroquial de Vilafranca, llibre de Baptismes 30 de diciembre de 1906, inscripció del baiteig de la seva primera filla, la Pepita).
- (14) No ens és difícil suposar que qui va estar al darrera de la iniciativa va ser Marcel Esteva i Robert, llavors regidor de Cultura i persona de fina sensibilitat per als temes de cultura.
- (15) Pg. 12.